

- Petelytskyi, M. (2024). Kontseptualni pidkhody do formuvannya zovnishnotorhovelnoi polityky v umovakh hlobalizatsii [Conceptual approaches to the formation of foreign trade policy in the context of globalization]. *Akademichni vizii*, 37.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14184672>
- Petrenko, N. O., & Polishchuk, P. A. (2020). Formuvannya ekonomichnoi bezpeky rehionu: teoretyko-metodolohichniy aspekt [Formation of economic security of the region: Theoretical and methodological aspect]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 21–22, 112–118.
DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.21-22.112>
- Redko, K. Yu., & Tkachenko, I. O. (2022). Analiz stanu mizhnarodnoi torhivli Ukrainy v umovakh povnomasshtabnoho vtornhennia [Analysis of the state of international trade of Ukraine in the conditions of full-scale invasion]. *Visnyk Khersonskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*, 2, 215–222.
- Sokolovska, O. M. (2020). Problemy zovnishnoi torhivli Ukrainy ta yii rehioniv u konteksti svitovoi kryzy [Problems of foreign trade of Ukraine and its regions in the context of the world crisis]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1, 97–102.

- DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).97-102](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).97-102)
- Tymchyshyn, Yu. V. (2019). Instrumentarii doslidzhen-nia pidkhodiv do zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky rehioniv [Tools for studying approaches to ensuring the economic security of regions]. *Biznes Inform*, 6, 83–88.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-6-83-88>
- Vasyltsiv, T. H., & Lupak, R. L. (2019). Stratehichni oriientyry polityky importozamishchennia v Ukraini: rehionalni osoblyvosti ta aspekty ekonomichnoi bezpeky [Strategic guidelines of import substitution policy in Ukraine: Regional features and aspects of economic security]. *Ekonomika Ukrainy*, 7–8, 16–32.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2019_7-8_4
- Zaika, O. O. (2024). Zovnishnotorhovelna bezpeka rehionu ta yii mistse v systemi natsionalnoi bezpeky [Foreign trade security of the region and its place in the national security system]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 60.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-77>

УДК 378.4.014.54:005.342](477) (045)

JEL Classification: O13; Q24; R13

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-3-198-205>

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРИЧОРНОМОРСЬКИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

© 2025 ТОПАЛОВА І. А.

УДК 332.33.711(045)

JEL Classification: O13; Q24; R13

Топалова І. А. Формування природно-ресурсного потенціалу Причорноморських регіонів України в сучасних реаліях

Актуальним і пріоритетним напрямком подальшого соціально-економічного розвитку регіонів постає ефективне управління їх природно-ресурсним потенціалом. Даний потенціал має вирішальне значення для воєнного та повоєнного відновлення регіонів України, оскільки він забезпечує базу для економічної діяльності, створення матеріальних благ, здійснює розподіл продуктивних сил, впливає на якість життя населення та визначає конкурентні переваги території. Метою даного дослідження є виявлення впливу викликів і загроз зовнішнього оточення на природно-ресурсний потенціал регіонів України в сучасних умовах. Дана мета дозволила сформулювати такі завдання: визначити виклики та обмеження щодо формування природно-ресурсного потенціалу у військовий час; проаналізувати забезпеченість територій європейських країн і регіонів основними ресурсами; розглянути видобувний потенціал регіонів України; проаналізувати структуру природно-ресурсного потенціалу Причорноморських регіонів; окреслити шляхи подальшого розвитку Причорноморських регіонів. Для воєнного часу та повоєнного відновлення України виявлення такого пріоритетного напрямку є необхідним з погляду пошуку нових моделей економічного розвитку з продукуванням інновацій та цифрових технологій, бюджетоутворювальних статей доходів, забезпечення ресурсомістких видів економічної діяльності, нарощення природних ресурсів та їх оптимального використання за умови дотримання екологічності. У сучасних воєнних умовах і повоєнного відновлення країни та її регіонів чітко окреслюється питання ресурсної безпеки, нарощення природно-ресурсного потенціалу, екологічної безпеки. На окремих територіях України склалась ситуація, при якій природне середовище не в змозі самостійно очиститись і відтворитись.

Ключові слова: природно-ресурсний потенціал, регіони, забезпеченість ресурсами, видобувний потенціал регіонів України, виклики і загрози воєнного та повоєнного часу.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 15.

Топалова Ірина Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу розвитку підприємництва, Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (Французький бульвар, 29, Одеса, 65044, Україна)

E-mail: djesi@te.net.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7845-6612>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/883130>

Topalova I. A. Formation of the Natural Resource Potential of the Black Sea Regions of Ukraine in Modern Relations

Effective management of their natural resource potential is a relevant and priority area for the further socioeconomic development of regions. This potential is crucial for the wartime and post-wartime reconstruction of the regions of Ukraine, as it provides a basis for economic activity, the creation of material wealth, distributes productive forces, affects the quality of life of the population, and determines the competitive advantages of the territory. The aim of this study is to identify the impact of challenges and threats from the external environment on the natural resource potential of the regions of Ukraine in modern conditions. This goal allowed us to formulate the following tasks: to identify challenges and limitations in the formation of natural resource potential in wartime; to analyze the provision of the territories of European countries and regions with basic resources; to consider the mineral extraction potential of the regions of Ukraine; to analyze the structure of the natural resource potential of the Black Sea regions; to outline the ways of further development of the Black Sea regions. For the wartime and post-wartime reconstruction of Ukraine, identifying such a priority direction is necessary in terms of finding new models of economic development with the production of innovations and digital technologies, budget-forming revenue items, ensuring resource-intensive types of economic activity, increasing natural resources and their optimal use while maintaining environmental friendliness. In modern conditions of the ongoing military actions and post-wartime reconstruction of the country and its regions, the issue of resource security, increasing natural resource potential, and ecological security is clearly outlined. In some territories of Ukraine, a situation has developed in which the natural environment is unable to independently cleanse and regenerate itself.

Keywords: natural resource potential, regions, resource availability, mineral extraction potential of regions of Ukraine, challenges and threats of wartime and post-wartime.

Fig.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 15.

Topalova Iryna A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Senior Research Fellow of the Department of Enterprise Development, Institute of Market and Economic-Ecological Research of NAS of Ukraine (29 Frantsuzkyi Blvd., Odesa, 65044, Ukraine)

E-mail: djesi@te.net.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7845-6612>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/883130>

Останні всесвітні події демонструють важливість ресурсно-природного потенціалу наших регіонів (територій), оскільки президент США Д. Трамп чітко висловлюється щодо «зацікавленості» нашими корисними копалинами, а саме, цінними та рідкоземельними металами (титан, графіт, літій, берилій тощо) [1].

Наявність достатнього природно-ресурсного потенціалу дозволяє: інтегруватись в економічний простір шляхом використання ресурсно-сировинної бази; посилювати розвиток міжрегіональної та міжнародної співпраці; відтворити економічний потенціал у повоєнний період.

Основними питаннями ресурсного потенціалу, його оцінки та моніторингу займалися видатні науковці: Баценко Л., Мантула В., Пирожков С., Хвесик М., Зацерковний В., Кривоберець С., Сімакін Ю., Ракоїд О.

На рівні із науковими дослідженнями зазначених та інших авторів є питання, які потребують подальшого уточнення. А саме, виклики та загрози у воєнний і повоєнний час на формування природно-ресурсного потенціалу регіонів Українського Причорномор'я.

Метою даного дослідження є виявлення впливу викликів і загроз зовнішнього оточення на природно-ресурсний потенціал регіонів України в сучасних умовах.

Дана мета дозволила сформулювати такі *завдання*:

- ✦ визначити виклики та обмеження щодо формування природно-ресурсного потенціалу у воєнний час;
- ✦ проаналізувати забезпеченість територій європейських країн і регіонів основними ресурсами;
- ✦ розглянути видобувний потенціал регіонів України;
- ✦ проаналізувати структуру природно-ресурсного потенціалу Причорноморських регіонів;
- ✦ окреслити шляхи подальшого розвитку Причорноморських регіонів.

Дослідження засноване на таких наукових методах пізнання: аналіз, синтез, статистичні спостереження, порівняння та вимірювання, моделювання.

Природно-ресурсний потенціал є важливим ресурсом для регіонального розвитку, але його використання супроводжується таким викликами й обмеженнями:

1. Екологічні наслідки (виснаження ресурсів, землі, забруднення довкілля).
2. Ризики надмірної залежності від видобутку ресурсів («ресурсне прокляття»).
3. Потреби впровадження інновацій і модернізації технологій для ефективного використання ресурсів.

Загалом воєнні реалії у 2024 р. демонстрували, що Україна втратила контроль над понад

3600 кв. км (переважно в Донецькій та Харківській областях) та мала на цей час 700 тис. біженців [2; 3].

Станом на 2025 р. маємо такі наслідки воєнної агресії: 80% електростанцій пошкоджено, втрата електроенергії – 50%; втрачено корисних копалин на 8,4 трлн дол. (63% вугілля; 20% газу; 11% нафти; 42% металів); втрачено 5 млн посівних площ; державний борг країни складає 165,1 млрд дол. (85% бюджету фінансується за рахунок міжнародної допомоги); зруйновано більш 18 млн кв. м житла (без даху над головою лишилися сотні тисяч родин); пошкоджено більш 20 000 км доріг та 900 мостів (паралізовано вантажні перевезення); 40% інфраструктури недоступно; більше 8 млн людей відчувають нестачу та перебої питної води; зруйновано більш 1200 шкіл і ВНЗ (мільйони дітей навчаються он-лайн); пошкоджено 35% лікарень і медзакладів; обірвано 60% експортних шляхів; втрачено Азовське море (вихід до нього та здійснення господарської діяльності); більш 7 млн чоловік потребують термінової допомоги для виживання; на відновлення України необхідно більш, ніж 0,5 трлн доларів [2; 3].

У січні 2025 р. було втрачено літєві місцезнаходження у взятому під контроль рф н. п. Шевченко та зупинено роботу єдиної шахти в Україні, яка забезпечувала коксівним вугіллям усі металургійні заводи. А наприкінці січня 2025 р. ексголовком Віктор Муженко, заявив, що половина ресурсів України окуповано росією [2].

Дані обставини дійсно підкреслюють важливість обраної теми дослідження та її актуальність у сучасних реаліях воєнного стану та повоєнного відновлення країни.

Подальший розгляд природно-ресурсного потенціалу рекомендуємо здійснювати згідно з напрямками його використання:

1. Експлуатаційний потенціал як використання частини можливостей або вигід регіональної системи.
2. Інвестиційний потенціал як задіяна частина регіональної системи без обмежень для досягнення цілей та оптимізації господарської діяльності.
3. Резервний потенціал як можливість регіональної системи в майбутньому використовувати частину потенціалу [4].

Природно-ресурсний потенціал має свою споживчу вартість, є предметом праці, матеріальною базою виробництва та важливим фактором розміщення продуктивних сил. До нього можна віднести такі ресурси: мінерально-сировинні, земельні, водні, лісові, атмосферні, кліматичні/агро-

кліматичні, екосистемні, вторинні, біологічні, генетичний фонд.

За оцінками сучасних вчених, у довоєнний період загальна вартість природного багатства України становила приблизно 133 млрд дол. США, з яких: водний капітал – 6,4% (8,6 млрд дол.), земельний капітал – 44,7% (59,5 млрд дол.), лісовий капітал – 8% (10,6 млрд дол.), мінеральний капітал – 24,8% (32,9 млрд дол.), екосистемний капітал – 16,1% (21,4 млрд дол.) [5].

У структурі природно-ресурсного потенціалу регіонів України чітко простежується провідна роль земельних і мінерально-сировинних ресурсів. Земельний капітал є основним ресурсом, тоді як мінерально-сировинний формує виробничий і економічний потенціал держави та її регіонів. Водні, лісові та екосистемні ресурси мають важливе структуроформуюче та допоміжне значення для національного господарства.

Розглянемо забезпеченість територій європейських країн і регіонів основними ресурсами (табл. 1).

Дані табл. 1 демонструють доволі низький інтегральний індекс забезпеченості основними ресурсами (0,37) поміж інших європейських країн.

Розподіл природно-ресурсного потенціалу регіонів України відрізняється значною нерівномірністю: близько 30% регіонів, переважно розташованих на південному сході та в Придніпров'ї, володіють приблизно 70% природних багатств країни. Ця нерівномірність відповідає принципу Парето, який стверджує, що 80% наслідків спричинені 20% причин. У випадку розподілу природних ресурсів України та її регіонів спостерігається схожа тенденція, хоча співвідношення становить приблизно 70:30. Такий дисбаланс у розподілі природних ресурсів має важливі наслідки для регіонального розвитку та економічного планування. Регіони з високою концентрацією ресурсів можуть мати переваги в економічному повоєнному зростанні, тоді як інші області потребують додаткової підтримки та інвестицій для забезпечення сталого розвитку.

Регіони України з найвищою віддачею від природних ресурсів характеризуються вигідним економіко-географічним положенням, сприятливими ґрунтовно-кліматичними умовами, розвиненою промисловістю та інфраструктурою. Зокрема, це області південного сходу та Придніпров'я, де зосереджено значну частину природного багатства країни. Важливим фактором високої віддачі є наявність повних циклів переробки сировини, високі показники соціально-економічного розвитку та розвинена мережа розселення. Ці регіони

Забезпеченість територій основними ресурсами в розрізі країн (фрагмент)

Регіон/країна	Індекси забезпеченості			Інтегральний індекс забезпеченості
	лісовими ресурсами	захищеними територіями	ресурсами річкового стоку	
Світ у цілому	1	1	1	
Європа	1,05	1,51	1,44	1,33
Франція	0,85	1,38	0,9	1,04
Польща	0,9	1,38	0,51	0,93
Естонія	1,46	1,33	0,76	1,18
Латвія	0,64	1,7	0,72	1,02
Литва	1,37	1,87	0,83	1,36
Молдова	0,4	0,05	0,12	0,19
Україна	0,54	0,32	0,26	0,37

Джерело: систематизовано автором на основі [14].

мають належний рівень сільського господарства та освоєння території, що сприяє ефективному використанню природно-ресурсного потенціалу.

Так, природно-ресурсний потенціал України становлять [6]:

- ✦ земельні ресурси – 44,4% (у правобережжю лісостепу – 72–79%);
- ✦ мінеральні ресурси – 28,3%;
- ✦ водні та рекреаційні ресурси – 24%;
- ✦ біологічні ресурси – 5%.

Зазначені види природних багатств налічують близька 95% усього природно-ресурсного потенціалу України. Найбільш ефективними є рекреаційні, мінеральні та земельні ресурси, які впливають на спеціалізацію регіонів, інтенсивність розвитку їх господарства [6].

Частиною природно-ресурсного потенціалу є екологічний потенціал регіонів, під якою розуміють здатність природного середовища відтворювати рівень якості протягом зазначеного часу [7].

Зазначена ситуація відповідає довоєнному часу та усій території країни.

У зв'язку із «зацікавленістю» багатьох країн-партнерів нашим природно-ресурсним потенціалом загалом і рідкоземельними металами зокрема розглянемо видобувний потенціал регіонів України (рис. 1).

Рамкова угода при корисні копалини зі США має додатки про економічну співпрацю і гарантії безпеки України [8], де прописано інвестиційні програми та розподіл прибутків від спільної розробки мінералів. Так, очікується, що українці внесуть до нього 50% доходів від майбутніх державних ресурсних проєктів, включно з корисними копали-

нами, вуглеводнями, нафтою, газом та інфраструктурою (термінали та порти).

Згідно з рис. 1, загальна вартість усього запасу корисних копалин в Україні станом на 2023 р. складає 14,8 трлн дол. США. Із основного переліку зі 118 елементів періодичної системи родовищ українських регіонів – наявні 92. Поклади 21 елементів з 30, які визначені європейською комісією як критична важлива сировина (зокрема рідкоземельні елементи, титан, графіт, літій, кобальт, нікель). Однак, на жаль, 42% покладів металів знаходяться на окупованих територіях [15].

Однак більш детально зупинимось саме на Приморських регіонах України. В Одеській та Херсонських областях немає покладів цінних копалин, а ось у Миколаївській області є поклади графіту (Україна входить у 10-ку виробників природного графіту у світі) та титану (Україна займає 6 місце у світі).

Так, вартість природно-ресурсного потенціалу Одеської області оцінюється у 10 млрд дол. США, Миколаївської – 38 млрд дол. США, Херсонської – 10 млрд дол. США [15].

Причорноморський регіон є відносно не багаточисленним щодо природних ресурсів, що в сумарному природно-ресурсному потенціалі України складає 9,5%.

Проте головною продуктивною силою Причорномор'я України є земельні ресурси. До українського Причорномор'я відносяться три області, які містять такі земельні ресурси: Одеська – 71,8%, Миколаївська – 66,7% та Херсонська – 67%. Відмінністю даного регіону є природно-рекреаційний потенціал, який має такі частки за

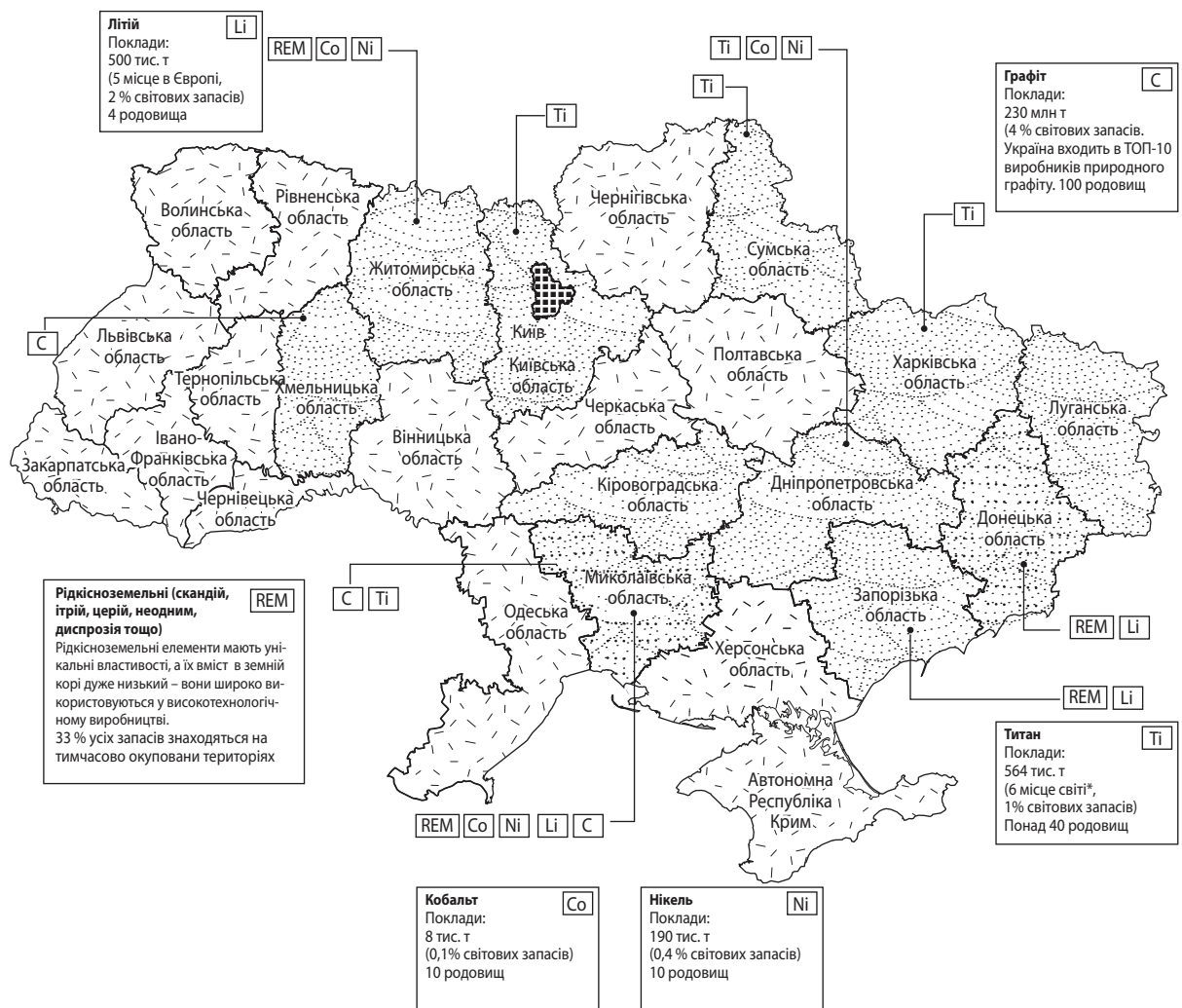

Рис. 1. Видобувний потенціал України та її регіонів

Джерело: [15]

областями: Одеська – 13,5%, Миколаївська – 5,9%; Херсонська – 6,4% [15].

Розглянемо структуру природно-ресурсного потенціалу Причорноморських регіонів у довоєнний період (табл. 2).

У розрізі даних областей значний природно-ресурсний потенціал належить таким районам:

- ✦ в Одеській області – Білгород-Дністровський, Біляївський, Болградський, Ізмаїльський, Кілійський, Лиманський, Тарутинський і Татарбунарський (частка кожного з районів від 4,5% до 5,5% загального потенціалу);
- ✦ в Миколаївській області – Баштанський, Вітовський, Миколаївський, Снігурівський, Очаківський (частка кожного з районів – від 6,5% до 10,5% загального потенціалу);
- ✦ в Херсонській області – Бориславський, Білозерський, Голопристанський, Каховський, Новотроїцький, Садовський, Чаплинський (частка кожного з районів – від 7% до 9,5% загального потенціалу).

Важливого значення в контексті природно-ресурсного потенціалу в Причорномор'ї має приморська смуга, яка є сформованим комплексом з особливостями природно-господарського використання та перспективами його вдосконалення. В цій смузі знаходиться основна частина природного та заповідного фонду України, екосистеми, унікальні природні комплекси, плавні, лимани, озера, морський шельф із косами, морське узбережжя.

Сучасний стан Причорноморських регіонів. Станом на 2025 рік природно-ресурсний потенціал Причорноморських регіонів України залишається важливим фактором їхнього соціально-економічного розвитку. Приморські області (Одеська, Миколаївська, Херсонська) володіють значними ресурсами, включно з морськими та прибережними екосистемами, які забезпечують рибальство, рекреацію, транспортно-логістичні можливості.

З метою забезпечення сталого розвитку та збереження природних ресурсів для України

Структура природно-ресурсного потенціалу регіонів Українського Причорномор'я

Область	Потенціал регіону (%) до загального по Україні	Потенціал природно-ресурсного наповнення (за видами, %)					
		мінеральних	водних	земельних	лісових	тварин	природних
Миколаївська	2,9	2,8	23,2	66,7	0,5	1,0	5,9
Одеська	3,7	1,8	11,1	71,8	1,3	0,5	13,5
Херсонська	2,9	1,6	22,7	67,1	1,0	1,0	6,4
Усього по регіону	9,5	2,07	19	68,5	0,93	0,83	8,6
Усього по країні	100,0	28,3	13,1	44,4	4,2	0,5	9,5

Джерело: систематизовано автором на основі [14].

впроваджено стратегії, спрямовані на охорону морських і прибережних екосистем. Зокрема, до 2030 року планується збільшити площі природно-заповідного фонду у приморських областях до 10%, що сприятиме збереженню біорізноманіття та підвищенню екологічної стійкості регіонів [9].

Водночас приморські регіони стикаються з екологічними викликами, такими як забруднення прибережних вод, деградація морських екосистем і зниження рибних запасів. Для подолання цих проблем реалізуються заходи, спрямовані на припинення деградації морських екосистем, створення умов для їх самовідтворення та зростання ресурсного потенціалу [10].

Таким чином, стан природно-ресурсного потенціалу Приморських регіонів України визначається подальшим балансом між економічним використанням ресурсів та заходами з їх збереження і відновлення, що є доволі важливим для забезпечення збалансованого розвитку цих територій.

У воєнних умовах Причорноморські регіони України стикаються з низкою загроз і викликів, які впливають на їхній подальший розвиток. До основних загроз і викликів воєнного часу можна віднести такі:

1. *Екологічні.* Військова агресія, зокрема на території окупованого Криму, частини Херсонської та Запорізької областей, призводить до руйнування екосистем та створює загрози для глобального клімату. Забруднення прибережних вод, деградація морських екосистем і зниження рибних запасів є серйозними екологічними проблемами регіону [11].
2. *Економічні.* Військові дії негативно впливають на економічну стабільність регіону, зокрема на сільське господарство, промисловість і портово-транспортну інфраструктуру. Порушення логістичних ланцюгів

і зниження інвестиційного привабливості ускладнюють економічний розвиток [12].

3. *Соціальні.* Війна призводить до міграції населення, зростання безробіття та соціальної нестабільності. Молодь особливо вразлива до цих змін, що може мати довгострокові наслідки для демографічної ситуації та людського капіталу регіону [13].

ВИСНОВКИ

Особливостями подальшого сталого розвитку Причорноморських регіонів у воєнних умовах є:

- ✦ *екологічна реабілітація:* реалізація заходів з відновлення та охорони екосистем, зокрема очищення прибережних вод і відновлення біорізноманіття;
- ✦ *економічна підтримка:* впровадження програм підтримки місцевого бізнесу, відновлення інфраструктури та залучення інвестицій для стимулювання економічного зростання;
- ✦ *соціальні ініціативи:* розробка програм соціальної підтримки, зокрема для молоді та вразливих верств населення, а також заходи з покращення заходів з охорони здоров'я та освітніх програм.

Системний підхід до вирішення зазначених проблем сприятиме подоланню негативних наслідків війни та забезпеченню сталого розвитку Причорноморських регіонів України. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Голембйовська М. Влучили в яблучко, – політехнолог про вигідну угоду, яка може бути між США та Україною. 24 канал. 5 лютого 2025 р. URL: https://24tv.ua/donald-tramp-zatsikavivsyu-korinimi-kopalinami-ukrayini-chim_n2746115

2. Хлюдзинський В. Торік Україна втратила контроль над понад 3600 квадратними кілометрами території. *УНІАН*. 04.01.2025. URL: <https://www.unian.ua/war/torik-ukrajina-vtratil-kontrol-nad-ponad-3600-kvadratnimi-kilometrami-teritorijizmi-12873846.html?utm>
3. За два роки за кордон можуть виїхати ще 700 тис. українців – Нацбанк. *Укрінформ*. 02.08.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3891323-za-dva-roki-za-kordon-mozut-viihati-se-700-tisac-ukrainciv-nacbank.html?utm>
4. Баценко Л., Мантула В. Оцінка ресурсного потенціалу об'єднаної територіальної громади. *European Journal of Economics and Management*. 2019. Vol. 5. Iss. 1. P. 242–255.
5. Економічна оцінка природного багатства України : монографія / за заг. ред. акад. НАН України, д. е. н., проф. С. І. Пирожкова; акад. НААН України, д. е. н., проф. М. А. Хвесика. Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. 396 с.
6. Зацерковний В. І., Кривоберець С. В., Сімакін Ю. С. Моніторинг стану природно-ресурсного потенціалу та еколого-економічної збалансованості територій за допомогою ГІС-технологій. *Чернігівський науковий часопис. Серія 2: Техніка і природа*. 2011. № 1. С. 84–95. URL: <https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/12576/84-95%2011zvzdq.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
7. Ракоїд О. О. Конспект лекцій з дисципліни «Збалансоване природокористування (Концепція сталого розвитку)» для студентів ОС Бакалавр за спеціальністю 101 Екологія. Київ : НУБіП, 2020. 137 с.
8. Подоляк М. Рамкова угода при корисні копалини зі США має додатки про економічну співпрацю і гарантії безпеки України. *NV*. 28 лютого 2025 р. URL: <http://nv.ua/ukr/world/geopolitics/ugoda-pro-korisni-kopalini-dokument-maye-dodatki-pro-garantiji-bezpeki-dlya-ukrajini-zayaviv-podolyak-50493966.html>
9. Проект Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030» від 07.08.2018 р. № 9015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508
10. Розпорядження КМУ «Про схвалення Морської природоохоронної стратегії» від 11.10.2021 р. № 1240-р. України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1240-2021-p#Text>
11. Веселова Я., Кравченко Г. Окупований Крим як «виклик екології». Як російська війна проти України впливає на глобальний клімат. *Радіо «Свобода»*. 27 листопада 2024 р. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/krym-vyklyky-ekolohii-ahresia-rosii-vplyv-na-hlobalnyi-klimat/33217392.html?utm_source=chatgpt.com
12. Петрів І., Солдатова А., Корнєєв Ю. Стратегії державного управління в умовах воєнного стану: особливості для сільського господарства. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2024. № 5. С. 109–120.
DOI: <https://doi.org/10.37000/ebbsl.2024.05.09>
13. Ачкасова О. В., Полянська А. С., Семенов А. О. Проблеми соціальної безпеки молоді в Україні в умовах воєнного стану та шляхи їх подолання. *Економіка і суспільство*. 2023. Вип. 56.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-71>
14. Регіональна політика Європейського Союзу : підручник / за ред. В. Чужикова. Київ : КНЕУ, 2016. 495 с.
15. Гетманцев Д. Головні виклики для української економіки та очікування у 2025 році. *Економічна правда*. 30 грудня 2024 р. URL: <https://epravda.com.ua/experts/golovni-vikliki-dlya-ukrajinskoji-ekonomiki-ta-ochikuvannya-u-2025-roci-801497/>

REFERENCES

- Achkasova, O.V., Polianska, A.S., & Semenov, A.O. (2023). Problemy sotsialnoi bezpeky molodi v Ukraini v umovakh voiennoho stanu ta shliakhy yikh podolannya [Problems of social security of youth in Ukraine under martial law and ways to overcome them]. *Ekonomika i suspilstvo*, 56.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-71>
- Batsenko, L., & Mantula, V. (2019). Otsinka resursnoho potentsialu ob'iednanoi terytorialnoi hromady [Assessment of the resource potential of the united territorial community]. *European Journal of Economics and Management*, 5(1), 242–255.
- Chuzhykov, V. (Ed.). (2016). *Rehionalna polityka Yevropeiskoho Soiuzu* [Regional policy of the European Union]. KNEU.
- Hetmantsev, D. (2024, December 30). Holovni vyklyky dlia ukrainskoji ekonomiky ta ochikuvannya u 2025 rotsi [Main challenges for the Ukrainian economy and expectations in 2025]. *Ekonomichna pravda*. <https://epravda.com.ua/experts/golovni-vikliki-dlya-ukrajinskoji-ekonomiki-ta-ochikuvannya-u-2025-roci-801497/>
- Holembiovska, M. (2025, February 5). Vluchyly v yabluchko, – polittehnoloh pro vyhidnu uhodu, yaka mozhe buty mizh SShA ta Ukrainoiu [Hit the bull's eye – political technologist on the beneficial agreement that may exist between the USA and Ukraine]. *24 kanal*. https://24tv.ua/donald-tramp-zatsikavivsyia-korisnimi-kopalinami-ukrayini-chim_n2746115
- Kabinet Ministriv Ukrainy. (2021, October 11). Rozporiadzhennia "Pro skhvalennia Morskoji pryrodookhoronnoi stratehii" [Ordinance "On approval of the Marine Environmental Protection Strategy"] (No. 1240-p). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1240-2021-p#Text>
- Khliudzynskyi, V. (2025, January 4). Torik Ukraina vtratyła kontrol nad ponad 3600 kvadratnymy kilometramy terytorii [Last year, Ukraine lost control over more than 3,600 square kilometers of territory]. *UNIAN*.

- <https://www.unian.ua/war/torik-ukrajina-vtrabila-kontrol-nad-ponad-3600-kvadratnimi-kilometrami-teritoriji-zmi-12873846.html?utm>
- Petriv, I., Soldatova, A., & Kornieiev, Yu. (2024). Stratehii derzhavnogo upravlinnia v umovakh voiennoho stanu: osoblyvosti dlia silskoho hospodarstva [Public administration strategies under martial law: Features for agriculture]. *Ekonomichnyi visnyk Prychornomorja*, 5, 109–120.
- DOI: <https://doi.org/10.37000/ebbsl.2024.05.09>
- Podoliak, M. (2025, February 28). Ramkova uhoda pry korysni kopalyny zi SShA maie dodatky pro ekonomichnu spivpratsiu i harantii bezpeky Ukrainy [Framework agreement on minerals with the USA has appendices on economic cooperation and security guarantees for Ukraine]. *NV*. <http://nv.ua/ukr/world/geopolitics/ugoda-pro-korisni-kopalini-dokument-maye-dodatki-pro-garantiji-bezpeki-dlya-ukrajini-zayaviv-podolyak-50493966.html>
- Pyrozhhkov, S. I., & Khvesyuk, M. A. (Eds.). (2015). *Ekonomichna otsinka pryrodnoho bahatstva Ukrainy* [Economic assessment of Ukraine's natural wealth]. DU IEPSSR NAN Ukrainy.
- Rakoid, O. O. (2020). *Konspekt lektsii z dystsypliny "Zbalansovane pryrodokorystuvannia (Kontseptsii staloho rozvytku)" dlia studentiv OS Bakalavr za spetsialnistiu 101 Ekolohiia* [Synopsis of lectures on the discipline "Balanced nature management (Concept of sustainable development)" for Bachelor's degree students in specialty 101 Ecology]. NUBiP.
- Ukrinform. (2024, August 2). Za dva roky za kordon mozhut vykhaty shche 700 tys. ukrainsiv – Natsbank [Another 700,000 Ukrainians may leave the country in two years – National Bank]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3891323-za-dva-roki-za-kordon-mozut-viihati-se-700-tisac-ukrainciv-nacbank.html?utm>
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2018, August 7). *Proiekt Zakonu Ukrainy "Pro Stratehiiu staloho rozvytku Ukrainy do 2030"* [Draft Law of Ukraine "On the Strategy of Sustainable Development of Ukraine until 2030"] (No. 9015). http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508
- Veselova, Ya., & Kravchenko, H. (2024, November 27). Okupovanyi Krym yak "vyklyk ekolohii". Yak rosiska viina proty Ukrainy vplyvaie na hlobalnyi klimat [Occupied Crimea as a "challenge to ecology". How Russia's war against Ukraine affects the global climate]. *Radio "Svoboda"*. https://www.radiosvoboda.org/a/krym-vyklyky-ekolohii-ahresia-rosii-vplyv-na-hlobalnyi-klimat/33217392.html?utm_source=chatgpt.com
- Zatserkovnyi, V. I., Kryvobereets, S. V., & Simakin, Yu. S. (2011). Monitorynh stanu pryrodno-resursnoho potentsialu ta ekoloho-ekonomichnoi zbalansovanosti terytorii za dopomohoiu HIS-tekhnologii [Monitoring the state of natural resource potential and ecological and economic balance of territories using GIS technologies]. *Chernihivskyi naukovyi chasopys. Seriia 2: Tekhnika i pryroda*, 1, 84–95. <https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/12576/84-95%2011zvzdg.pdf?sequence=1&isAllowed=y>